

МИНУЛЕ НАШОГО КРАЮ: ГМІНА КЛЕВАНЬ

Сучасна Рівненщина в недалекому минулому - це територія, на якій проживали у злагоді представники багатьох національностей. Найбільш чисельним було населення українців, поляків, чехів, євреїв. А перша письмова згадка топоніму „Рівне“ з'явилась ще у 1283 році. Збереглась купча грамота за 1461 рік про продаж села Ровне. Через три десятиліття, а саме в 1492 році, Ровне отримало Магдебурзьке право. З тих пір - це місто.

Коли відбувся Перший, пізніше Другий поділ Польщі (1793-1795р.р.), території сучасної Рівненщини були включені до Ізяславської, потім Волинської губерній.

Наприкінці XIX та на початку XX століть на цій території були розташовані Ровенський повіт (Березнівська, Висоцька, Вирівська, Деражненська, Дубровицька, Дядьковицька, Клеванська, Костопільська, Кустинська, Любиковицька, Межиріцька, Немовицька, Ровенська, Селищанська, Степанська, Стидинська і Тучинська волості) та волості Дубнівського, Кременецького, Луцького, Новоград-Волинського, Овруцького і Острозького повітів. На території сучасного Рівненського району на той час знаходились Дядьковицька, Клеванська, Кустинська, Ровенська волості.

4 лютого 1921 року територію Ровенщини поділили та включили до складу новоутворених Волинського та Поліського воєводств. Три повіти: Дубнівський, Острозький і Ровенський, увійшли до складу Волинського воєводства, а один - Сарненський - до складу Поліського воєводства.

04-го
та го-
сний
, на
ваду-

аш-
най-
шим
ара
004-
пра-
дом.
вся
на-
на-

ан?
ків
іца
нід
не
не
да-

ло-
го-
ері
...
и,
ро
к-
в-
я,
н-
у-

1,
е-

-
с,
го
и

У 1934 році воєводством Волинським повітом Ровенським (в м. Ровне на вул. Словацького, 4) було видано „Вказ межовості“. Даний наказ стосується розмежування та землеустрою на території Ровенського повіту. Відповідно до даного документу, зокрема, опису поділу його на гміни, на території теперішнього Рівненського району знаходилися гміни: Александрія, Клевань, Дядьковічі, Ровне.

Станом на 1934 рік до складу гміни Клевань входило 65 населених пунктів. Центром гміни було містечко Клевань, яке нараховувало 386 дворів з населенням 1990 жителів та Клевань - весь (село) з 363 дворами та 1217 мешканцями. Даний документ згадує інші поселення на території Клеваня: лісництво з 4 будинками та 45 громадянами, що в них мешкали, смолярня, на якій був будинок з 10-ма жителями, Клевань-станція з 9 будинками та 67 особами в них, Клевань-осада (осадники) - переселенці мешкали в 243 будинках кількістю 1308 осіб. Найбільшими селами (весьми) в гміні Клевань вважалися наступні: в селі Оржеві налічувалось 110 дворів з 884 жителями; на хуторі Оржеві проживали 894 жителі в 182 будинках. „Вказ межовості“ нерідко підкреслює факти щодо існування розгалуженої хутірської системи, причому в той час деякі хутори були більші від однойменних сіл, що знаходилися на відстані 3-5 км від них. В Оржеві була „осада фабрична“, місце, де проживали ті, хто мав відношення до даного підприємства (керуючий, управа, працівники). До нього належали 75 будинків і мешкали в ньому 316 осіб. Оржів мав своє лісництво і „управління колійове“.

(Далі буде)

МИНУЛЕ НАШОГО КРАЮ: ГМІНА КЛЄВАНЬ

(Продовження. Поч. у № 49.)

До великих населених пунктів гміни Клевань належали наступні села: Сухівці - 235 дворів з 1244 жителів, Грабів - 182 двори, 967 жителів, Дерев'яне - 170 дворів, 916 жителів, (хутір Дерев'яне мав 50 будинків і проживало тут 280 поселенців), Голишів налічував 162 двори, 830 мешканців (на хуторі Голишів проживало 190 осіб в 44 будинках). В селі Хутір-Білів - 145 дворів з 686 жителями. Село Білів налічувало 120 дворів, в яких проживало 526 селян, Бронники мали 151 двір з 721 жителем, (хутір Бронники налічував 31 будинок і проживало в ньому 154 особи). В селі Радухівка було 146 дворів, 768 жителів. Село Смержів на той час мало 117 дворів і мешкало в ньому 610 селян. Поряд був малесенький хутір Смержів з 9-ма будинками та 52-ма громадянами. Чималим на той час було село Руда Красна - 111 дворів, 525 громадян. В хутір Руда Красна входило 26 забудов із 113 проживаючими хуторянами.

До менших сіл гміни Клевань відносилися наступні: Новостав - Дальній налічував 99 будинків, в яких мешкало 495 жителів; село Рогачів мало 81 двір з 404 громадянами; в Олишві проживало 293 особи в 66 дворах; село Старожуків

вельними матеріалами та грошовими кредитами. 17 грудня 1920 р. польський Сейм прийняв закон про забезпечення землею солдат польського війська і поселення військових колоністів на теренах Віленського, Білостоцького, Новогрудського, Поліського та Волинського воєводств. Однією з головних територій, де активно впроваджувалася акція осадництва, було Волинське воєводство. Так, в 1936 році на Волині існувало 167 осад з 2960 родинами (Наглядова справа спілки осадників в ос. Креховецькій Олександрійській гміни, ДАРО, ф. 30, оп. 20, од. зб. 176., 2 арк). Місцеве населення не завжди добре було налаштоване до осадників. Траплялися випадки злочинства з боку місцевих, а також завдання шкоди господарству осадників, інвентарю та реманенту. Головам осад нерідко вдавалося домовитися з селянами. І тоді люди з найближчих сіл жили у дружніх відносинах з мешканцями осад. Так було аж по 1939 рік.

Всюди, куди прибували осадники, вони опинялися в чистому полі, де не було ні житла, ні шкід, ні інших установ, потрібних для життя. Осадники будували спочатку землянки, пізніше жили та господарські приміщення, вальцювальні,

разом з хутором мало 104 будинки та 505 мешканців: Юрдика-Новостав (село) мало 67 дворів з 330 жителями, при цьому Юрдика-Новостав („летнисько“, „літні дома для панства“) населяли 213 осіб з 48 садибами; Застав'я налічувало 55 будинків та 307 мешканців (хутір - 23 і 76 відповідно); село Новосілки разом з хутором населяли 630 мешканців зі 105 будинками; у Новожукові було 81 подвір'я з 402 мешканцями; саме ці два села при об'єднанні за часів радянської влади отримали спільну назву с. Іскра.

На території гміни розміщувались військові осади. З документів фондів державного архіву відомо, що в ті часи на Рівненщині існували осади Креховецька (зруйнована, на її місці збудовано Новоукраїнку), Язловецька, Галлерова, Байонувка, Житин, Томахов. Ще на початку XX століття польські політики висловлювали думки аби не пропав „жоден дюйм польської землі“. За цим новим законом кожен солдат-доброволець польського війська, який брав участь у фронтових діях, а також інваліди мали можливість отримати для ведення особистого господарства не більше 45 гектарів землі. Передбачалося відшкодування державі за користування землею по 30-100 кг. жита з гектара щорічно, починаючи від 5 року з початку ведення господарства і на наступні 30 років. На осадницькі цілі було передбачено забезпечення необхідним реманентом, буди-

молочарні, швейні, механічні пекарні, квашарні овочів. Влаштували різні навчальні курси. Багато осад в той час збудували власні Народні дома, костели та школи.

Клеванська гміна не стала виключенням щодо акцій осадництва. Так, відома осада в Клевані (крім містечка та села) з забудовою в 243 обійстя та 1308 жителів. Ними було збудовано 2-х класну осадську школу. В осаді Рокітнянка (9 км. від Клевані) налічувалося 34 господарства та 181 мешканець. Збудували вони власну 5-класну школу. Осада військова була і в Шволезеруві (за 8 км. від гміни), де мешкав 241 житель в 41 будинку. Мали однокласну школу. В Дубах мешкали 42 військові осадники на 7 господарствах. Мирне життя в осадах тривало до 1941 р., коли поляків радянська влада вивезла до Сибіру. Будівлі осад найчастіше піддавали руйнуванню та палили.

Крім того, гміна була представлена неоднорідними хуторами, колоніями та урочищами. Колоніями називаються поселення, які влаштовуються для залучення переселенців, як правило, іноземців з метою заняття сільським господарством на вільних територіях. Урочище – будь-яка частина місцевості, що відрізняється від решти ділянок навколишнього ландшафту, або це можуть бути окремо розташовані невеликі населені пункти.

(Далі буде)

Краєзнавство

МИНУЛЕ НАШОГО КРАЮ: ГМІНА КЛЕВАНЬ

(Закінчення. Поч. у № 49, 50)

Урочище Пнівщизна мало 15 садиб та 45 мешканців, урочище Перскалі – 5 дворів при 27 жителях, урочище Швейцарія представлено 2 будинками та 15 мешканцями. Мачулки (колонія) мала 143 господарства, в яких мешкало 705 осіб. Колонія Покуси при наявності 271 мешканця мала 50 дворів. Колонія Жуківщина – 21 двір, 189 мешканців. На хуторі Адамків було 39 дворів з 223 громадянами. Хутір Воля був представлений 2 садибами та 9 жителями (пізніше хутір став більшим). В хуторі Дубова Долина (неподалік Оржева) мешкало 80 селян на 13 дворах.

Фільварок Клеванської гміни знаходився в Бронниках. Це так званий панський хутір з багатогалузевим господарством сільськогосподарського спрямування, багатьма господарськими будівлями. Постійно мешкали на фільварку 25 осіб з числа управляючих. Їм належали 3 будинки.

Важливо згадати про справу освіти на даній території. Навчальний процес в той час був організований польською мовою. Повною в ті часи вважалася 7-класна школа. Така була лише в містечку Клевань (в сільському Клевані була 3-класна школа). П'ятикласні школи мали населені пункти Старожуків, Рокітнянка. В Дерев'яному, Оржеві, Голишеві (село), осаді Клевань були двокласні школи. В ті роки було найбільше однокласних шкіл – в Грабові, Бронниках, Голишеві (осада військова Дуби), Мачулках, Смержеві, Покосах, Оржеві-хутір, Шволезеруві, Руді Красній. В другій половині 30-х років ці школи існували вже як трикласні та семикласні.

Жителі гміни мали можливість скористатися послугами пошти. На території гміни така установа функціонувала лише в Клевані. «Станції колітові», як і тепер, знаходилися в Клевані та Оржеві. Найближче до залізної дороги було жителям Юрки-Новоставу, Олишви, Грабова. В селах Клевань та Милостів стояли „главні управи гмінного лісництва“. Найближчі міліцейські відділки (постерунки) були розташовані в Клевані, Дядьковичах, Городку.

Населення мало можливість відвідувати православні та греко-католицькі храми, яких було в нашій місцевості в той час найбільше. Православний і греко-католицький храми знаходилися в містечку Клевань. Жителі гміни відвідували греко-католицькі храми і поза межами гміни: Шпанові, Ровне, Гориньгороді, Тайкурах, в Олиці Волинської області. У майже усіх селах гміни були православні храми. В селах Бронники, Диків, Сухівці, Караєвичі, Новожуків, Білів, Смержів, Старожуків, Грабів, Дерев'яне, Голишів, Оржев у святкові дні правили службу.

Таким чином, Клеванська гміна на той час в своєму складі налічувала 65 населених пунктів (з урахуванням колоній, хуторів, урочищ) з чисельністю населення 21399 осіб.

Наталія ТОКАРЧУК,
начальник архівного
відділу
райдержадміністрації